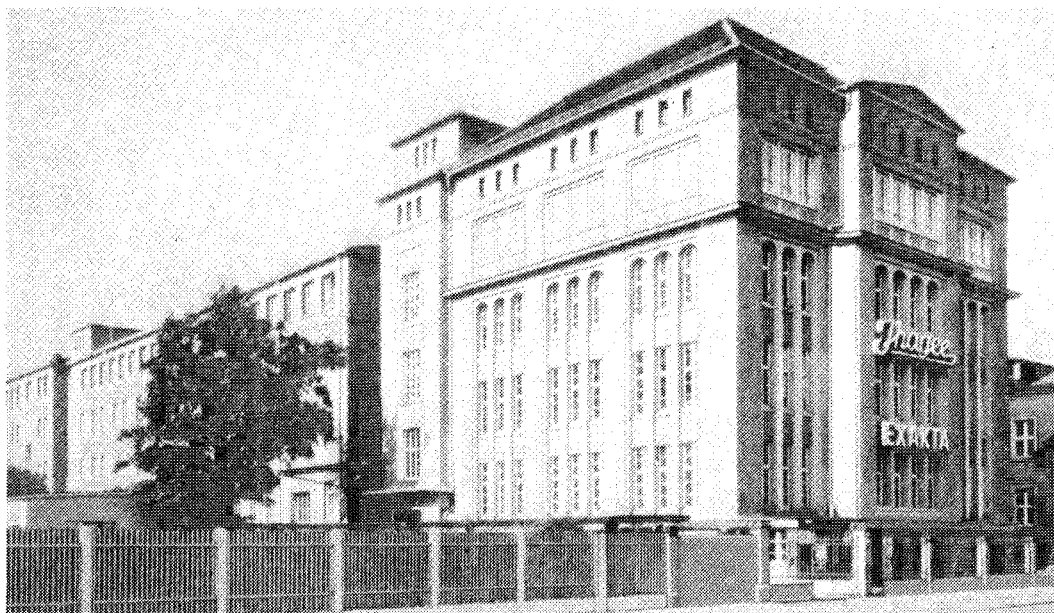

Kine-Exakta 60 år

1. Del: Ihagee Kamerawerk

Svend Erik Jeppesen

I år er det 60 år siden, at "Ihagee Kamerawerk Steenberg & Co." lancerede verdens første spejlreflekskamera "Kine-Exakta" baseret på 35mm kinafilm og med filmformatet 24 x 36 mm. Konstrukteren var Karl Nüchterlein. Dermed har vi fået introduceret nogle centrale navne omkring en epokegørende kamerakonstruktion og omkring spillet om en virksomhed, der har strakt sig gennem det meste af dette århundrede: Ihagee Kamerawerk, Johan Steenberg, Exakta og Karl Nüchterlein. Selvom Kine-Exakta'en i starten ikke var begunstiget af den samme succes og entusiasme som de tilsvarende målsøgerkameraer Contax og Leica, har vel netop det enøjede 24 x 36 spejlreflekskamera i en grad som ingen anden kameratype påvirket moderne fotografi og kameraudvikling. Der er derfor god grund til at fejre 60 års jubilæet. I Objektiv vil det ske med nogle artikler, hvoraf denne første handler om virksomhedens omtumlede historie. I de følgende artikler behandles først kameraernes udvikling fra Kine-Exakta til den sidste version af Exa, og senere virksomheden og kameraerne set i et dansk perspektiv.

Få andre kamerafabrikker har som Ihagee Kamerawerk en historie, der både afspejler væsentlige træk af det 20. århundredes kameraudvikling, og som samtidig har været stærkt påvirket af alle dette århundredes storpolitiske omvæltninger. Denne historie er lang og kunne fylde meget. Her vil hovedvægten blive lagt på virksomhedens historie efter 2. verdenskrig, bl.a. fordi virksomhedens førkrigshistorie allerede har været behandlet grundigt i Objektiv.

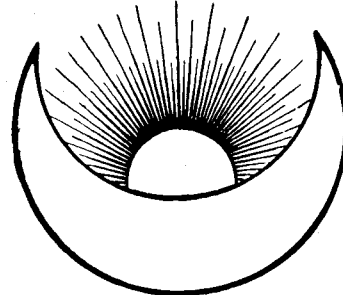
Virksomhedens grundlægger

Johan Steenberg var hollænder. Han blev født i 1886 i Holland som søn af en manufakturhandler. Det fortælles, at han tidligt havde interesse for fotografi og fotografisk teknik. Hans interesse lå nok især inden for handel med fotografiske produkter. Som den formentlig moderne og progressive handelsmand, han var, følte han sig tiltrukket af fotobranchen, der i hans ungdom var i stærk teknologisk og handelsmæssig vækst. Med datidens øjne var fotobranchen en moderne, højteknologisk og fremtidsorienteret branche. Familien ønskede dog,

at Johan skulle overtage familievirksomheden i Holland, og med "hjælp" fra en onkel kom Johan Steenbergen på uddannelsesophold på en skrædderskole i Dresden. Faderen døde i 1904, og Johan vendte sig hurtigt mod sin egentlige interesse - handel med og produktion af fotografiske produkter.

Efter i en periode at have været ansat ved Erne-mann købte Johan Steenbergen med hjælp fra sin mor og Dresdner Bank i 1912 et lille kameraværksted og startede sin egen virksomhed under navnet "Industrie- und Handelsgesellschaft m.b.H., Fabrik von photographischen Apparaten und Bedarfsartikeln". Navnet er interessant, fordi det understreger at virksomheden både drev produktion og handel med fotografiske artikler. Allerede i 1913 ændredes det lange navn til "Ihagee Kamerawerk G.m.b.H." - med Ihagee som akronym for Industrie- und Handelsgesellschaft. Samtidig gjorde Steenbergen sol/måne logoet til sit varemærke.

Firmaet havde succes fra starten, men i 1914 kom Verdenskrigen. Denne satte dog kun for en kort periode en stopper for produktionen. Allerede i 1915 kom kameraproduktionen i gang igen. Det var fra starten Steenbergens ønske, at virksomheden, for bedre at kunne konkurrere med de store navne i Dresden, selv skulle fremstille et bredt sortiment af datidens kameratyper. Da Steenbergen hurtigt stod overfor at skulle udvide sit produktionsanlæg, indgik han i 1918 et partnerskab med 5 venner og småproducenter med tilknytning til Dresdens fotoindustri, heriblandt Emil Englisch, der producerede det kendte rejsekamera Corona - et kamera der i øvrigt produceredes i stort tal helt frem til 2. verdenskrig. Firmanavnet ændredes nu til "Ihagee Kamerawerk Steenbergen & Co.". Steenbergen selv havde 69% af virksomhedens kapital, medens de resterende 31% fordeltes nogenlunde ligeligt mellem de 5 øvrige partnere. Steenbergen fik således både tilført faglig ekspertise og ny kapital til virksomheden, men beholdt selv den bestemmende indflydelse. Steenbergens dominerende kapitalindflydelse fik senere afgørende betydning for virksomhedens skæbne. Virksomheden voksede støt gennem 20'erne og kom relativt flot gennem den økonomiske krise i begyndelsen af 30'erne. En af Steenbergens heldigste dispositioner var i 1923 at ansætte den nittenårige Karl

Schutzmarke

Nüchterlein som finmekaniker. Karl Nüchterlein viste sig ikke blot at have epokegørende ideer, men også mod til at forsøge disse ideer realiseret.

Et konstruktør geni

Nüchterlein var manden bag mange forbedringer og nyudviklinger af Ihagee's produkter i løbet af 20'erne. Han blev udnævnt til konstruktør. Hans navn blev imidlertid indskrevet i kamerahistorien med konstruktionen af Kine-Exakta, det første 24 x 36 spejlreflekskamera til 35mm kinofilm. Forløberen for Kine-Exakta var Exakta 4 x 6,5 cm, senere benævnt Standard Exakta. Dette kamera gav 8 negativer på en 127 film. Kamera og format var ideelt (men filmtypen elendig). Nüchterlein startede på konstruktionen af Standard Exaktaen i 1930, og i 1933 kom kameraet på markedet. Dette kamera var fra starten en stor succes. Nüchterlein ønskede imidlertid at skabe en mindre version af kameraet - og i lyset af den succes, som Leica og senere Contax havde haft med anvendelsen af 35mm kinofilm, udviklede han Kine-Exakta, der lanceredes på forårsmessen i Leipzig i 1936. Efter en lidt tøvende start blev Kine-Exaktaen snart en stor succes - men mere herom i en senere artikel. Karl Nüchterlein udtog en række patenter, der senere skulle vise sig banebrydende inden for småbilledkameraets udvikling, men hans nytænkning blev bremsset af den storpoltiske udvikling. 2. ver-

EXAKTA

Die ultralichtstarken Objektive (bis 1:1,9) der Exaktas 24×36 mm u. 4×6,5 cm und die gekuppelte Vakublit-Auslösung machen diese beiden Kameras vom legendärsten Vollformat abhängig. Die Exakta ist daher die bevorzugte Kamera für Nacht- und Nahbereichsaufnahmen und kann jede Fotografie Prospektiv stellen.

Ihagee
KAMERAWERK
STEENBERGEN AG
DRESDEN-STRIESEN 788

1937

EXAKTA

24×36 mm

4×6,5 cm

Ihagee
KAMERAWERK
STEENBERGEN AG
DRESDEN-STRIESEN 788

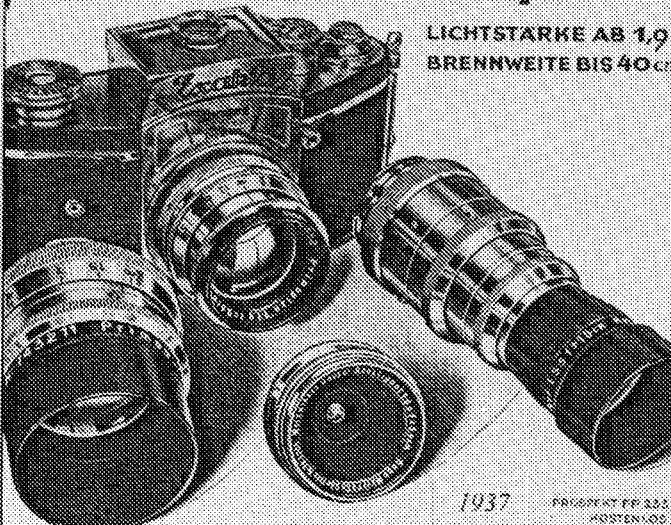
denskrig nærmede sig, og allerede få år efter introduktionen af Kine-Exakta måtte Ihagee Kamerawerk omstille sig til krigsproduktion. Ganske vist produceredes der små serier af Kine-Exakta helt frem til 1943, men en realisering af nye ideer var ikke muligt på dette tidspunkt.

Krigsårene

Da Ihagee Kamerawerk med den hollandske statsborger Johan Steenbergen som hovedejer siden 1940 således for hovedpartens vedkommende bestod af såkaldt "fjendtlig kapital", skete først en beslaglæggelse af Steenbergens kapitalandel, senere i 1942 en omdannelse af virksomheden til et aktieselskab med navnet "Ihagee Kamerawerk AG". Johan Steenbergen, der siden 1929 havde været hollandsk konsul i Dresden, følte sig i stigende grad under pres, og da hans kone var af halv jødisk afstamning, besluttede han i 1942 at forlade Tyskland og udvandre til USA. Selvom Johan Steenbergen senere vendte tilbage til Europa og faktisk igen blev hollandsk konsul i en tysk by, vendte han aldrig tilbage til den østlige del af Tyskland - og genså aldrig mere sin virksomhed i Dresden.

Mens Johan Steenbergen overlevede krigen, havde Karl Nüchterlein en mere tragisk skæbne. På grund af sin centrale stilling i virksomheden, var Nüchterlein i starten af krigen klassificeret som såkaldt "UK" (unabkömmlich = uundværlig). Dette betød, at han var fritaget fra militærtjeneste. Nüchterlein var nok som så mange andre kreative og geniale tænkere meget kritisk over for, hvad han betragtede som uvidenhed og uforstand. Han kunne tilsyneladende være både grov og nedladende over for uunderbygget kritik - uanset hvorfra den kom. I løbet af 1942 blev han da også offer for en intrige, der medførte, at han mistede sin status som UK. Efter meget kort træning blev han som infanterist sendt til fronten i den såkaldte Balkanoffensiv. Det sidste, man har hørt fra ham, er et brev dateret april 1945. Efter at være faldet i baghold betragtedes han siden som savnet. Denne personlighed, der på mange måder kan sidestilles med Oscar Barnach fra Leitz, døde i en alder af kun 41 år; men hans konstruktioner og hans ideer levede videre. Exakta oplevede en storhedstid i 50'erne, SLR kameraet blev norm for småbilledkameraer, og et af hans mange patenter, TTL belysningsmå-

Meyer
Auswechsel-Optik

LICHTSTARKE AB 1,9
BRENNWEITE BIS 40 cm

1937 PROJEKT PP 323
AOSTENLOO

für Kleinbild-Kameras

PRIMARFLEX • EXAKTA • REFLEX-KORELLE
6 x 6 cm 24 x 36 mm 4 x 6,5 cm 6 x 6 cm

OPTISCHE UND FEINMECHANISCHE WERKE
HUGO MEYER & CO., GÖRLITZ, SCHL.

været benyttet af Zeiss Ikon, "kun" var 80% udbrændt, krævedes der således visse reparationsarbejder, før den kunne tages i brug den 22. maj 1945. Denne bygning dannede udgangspunkt for senere udvidelser af fabrikken, sidst i 1958, og Blasewitzer Strasse 41-43 blev således Ihagee's efterkrigsadresse.

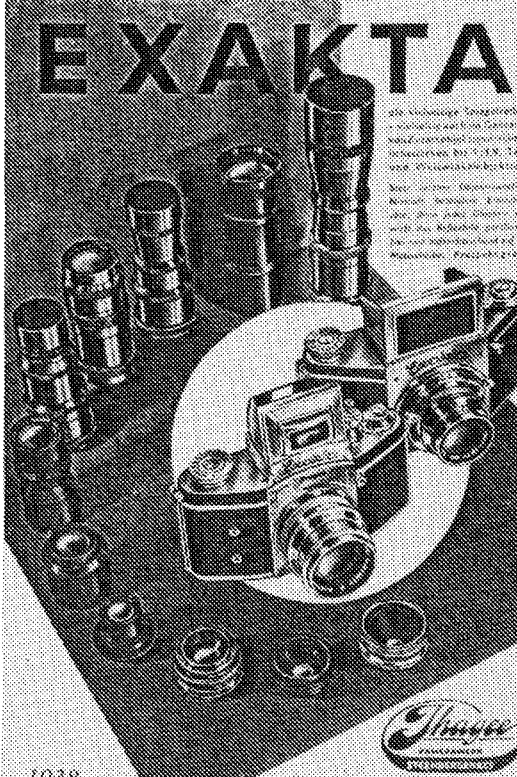
I tilknytning til udbombningen af Schandauer Strasse 24 og den følgende meget hurtige genoptagelse af aktiviteterne knytter der sig i øvrigt en sjov misforståelse. Mange har ment, at grunden til, at Ihagee så hurtigt kunne genoptage sin drift, var, at man havde adskillige andre fabrikker i Dresden, der ikke var beskadiget i samme omfang som hovedfabrikken. Dette var ikke tilfældet, men antagelsen om de mange fabrikker skyldes formentlig, at Ihagee i sine annoncer angav forskellige numre efter postadressen Dresden-Striesen, således at det så ud, som om Ihagee havde flere forskellige postadresser. Disse numre havde imidlertid udelukkende til formål, ved henvendelser om informationsmateriale mv., at kunne spore, i hvilket tidsskrift annoncen var blevet læst. For eksempel havde tidsskriftet "Foto-Beobachter", som det fremgår

ling, blev jo senere standard, første gang udnyttet i Topcon RE Super. Men inden sin død var Nüchterleins gamle arbejdsplads i Dresden blevet jævnet med jorden!

Ny start efter krigen

Det allierede bombeangreb på Dresden natten mellem 13. og 14. februar 1945 betød en fuldstændig ødelæggelse af fabriksbygningen i Schandauer Strasse 24. Da bygningen blev ramt af både spræng- og brandbomber, var de samlede ødelæggelser særdeles omfattende. Fra bygningen kunne reddes ganske få maskiner, som det var muligt at reparere, ligesom det også var muligt at redde enkelte brugbare dele. Fra starten stod det klart, at selve bygningen ikke kunne genopbygges. Man måtte, i hvert fald midlertidigt, finde et andet sted at genoptage virksomhedens aktiviteter. I første omgang lejede man sig ind forskellige steder, men fik allerede i april 1945 tilsagn om at kunne benytte en tidligere cigaretfabrik i Blasewitzer Strasse 41-43. Selv om bygningen, der under krigen havde

EXAKTA

1938

Ihagee
FABRIKANT
SCHANDAUER
STRASSE 24
DRESDEN

I betragtning af omstændighederne forløb den nye start særdeles tilfredsstillende for virksomheden. Allerede i november 1945 blev man af den sovjetiske militæradministration inddraget i den industriproduktion, der skulle indgå som en del af den tyske krigsskadeerstatning til USSR. Dette kunne lyde som et problem, men var i virkeligheden en stor fordel, da det betød tilførsel af både nødvendigt udstyr og materialer til at gennemføre produktionen. Derved kom der ekstra gang i virksomheden på dette meget vanskelige tidspunkt. Selvom fabrikken i efteråret 1945 var blevet beslaglagt af den sovjetiske militæradministration, lykkedes det et år senere Johan Steenbergen at få Ihagee Kamerawerk AG anerkendt som hollandsk ejendom af Det Allierede Kontrolråd i Berlin. Den officielle ophævelse af beslaglæggelsen lod imidlertid vente på sig, men anerkendelsen som hollandsk ejendom betød, at Ihagee ikke var omfattet af folkeafstemningen i Sachsen om nationalisering af beslaglagte virksomheder, og virksomheden kom dermed heller ikke til at indgå i hele "puljen" af virksomheder, som bl.a. Zeiss Ikon AG, der nationaliseredes i den første bølge. På trods af streng kontrol og vanskelige betingelser i de første efterkrigsår kom Ihagee således ganske godt gennem denne periode. Der var vækst i produktionen, og selvstændigheden var tilsyneladende bevaret.

Det grundlæggende problem set fra ejernes side var, at virksomheden lå på den forkerte side af jerntæppet. Som følge af en ny ordning om administration af udenlandsk ejendom i DDR, blev virksomheden i 1951 da også sat under administration af DDR-myndighederne. Dette skete ved at bestyrelsens myndighed blev overtaget af et statsligt indsat formynderråd. Virksomheden skiftede nu navn til "Ihagee Kamerawerk AG in Verwaltung". Dermed var aktionærernes indflydelse på virksomheden fjernet, og kimen lagt til en lang og opslidende kamp om kontrol over virksomheden. Johan Steenbergen havde tilsyneladende selv i lang tid et uafklaret syn på den strategi, der skulle give ham og de øvrige aktionærer kontrollen over virksomheden tilbage. I forbindelse med den sovjetisk støttede oprettelse af staten DDR i 1949 betragtede mange "løbet som kørt" for private virksomheder i denne del af Tyskland. Sammen

med virksomhedens repræsentanter i Vesttyskland, bl.a. Herbert Köhler, foreslog ledelsen af Ihagee da også aktionærerne, at man sammen med en gruppe betroede medarbejdere flyttede til Forbundsrepublikken og genoptog produktionen der. Dette blev dog afvist af Johan Steenbergen, der skal have udtalt, at "*kameraer kan man eksportere, men ikke mennesker*". Han har formentlig forventet en relativ hurtig og tilfredsstillende løsning på sin udenlandske ejendom - måske ikke en fuldstændig fremtidig kontrol, så dog en fornuftig (økonomisk) aftale. Nostalgi har der vel også været med i spillet.

1950'erne

Selvom de ydre omstændigheder omkring virksomhedens fremtidige status stadig var uafklaret - og forblev uafklaret i en lang årrække endnu - er der ingen tvivl om, at DDR-myndighederne fra starten af 50'erne har betragtet Ihagee som DDR ejendom og har styret virksomhedens planlægning og produktion ud fra dette synspunkt. På den ene side ønskede myndighederne givetvis at besætte virksomhedens ledelse med system-loyale medarbejdere, men samtidig var det klart, at der på alle niveauer i Ihagee fandtes dygtige medarbejdere, hvis primære loyalitet var over for virksomheden og vel i en ikke ringe grad også over for dens oprindelige ejere. Disse personer var et stort aktiv for virksomheden, de var med til at give virksomheden en indre styrke, der var en forudsætning for den succes, Ihagee havde i 50'erne. For at undgå problemer på fabrikken, der kunne skade produktion og udvikling, måtte DDR-myndighederne fare med lempe og finde en balance mellem kontrol og selvstændighed. Situationen gjorde ofte livet vanskeligt for virksomhedens ledelse, der har været under pres fra myndighederne, men i øvrigt gjorde meget for at hævde Ihagee's selvstændighed. Som helhed var der gennem 50'erne en stor udskiftning blandt direktører og øvrige chefer. Mange personer fra denne turbulente tid kunne omtales. Her skal blot nævnes to.

Max Rockstroh

I 1949 blev Max Rockstroh udnævnt til direktør for Ihagee. Rockstroh var en stærk personlighed og et højt begavet menneske, der må tillægges en stor del af æren for den succes, som Ihagee fik med Exakta fra begyndelsen af 50'erne. Rockstroh fort-

satte som direktør efter oprettelsen af den statslige forvaltning 1951, men han måtte senere i 1953 i al hast flygte fra DDR efter at være faldet i DDR-myndighedernes unåde. Hans afgang var et stort tab for Ihagee.

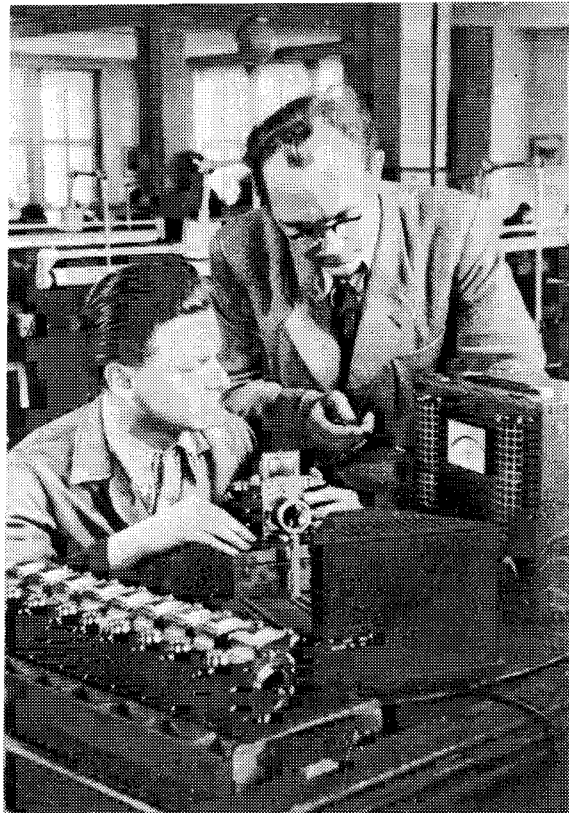
Richard Hummel

En anden central person, der dukkede op i disse år, er Richard Hummel. Hummel havde været lærling under Karl Nüchterlein. Han vendte senere tilbage til Ihagee og udnævntes i 1955 til fabrikkens chefkonstruktør. En stilling som han beklædte frem til 1964, hvor Ihagee's udviklingsafdeling, som det senere vil blive omtalt, blev underlagt VEB Pentacon. Richard Hummel var som chefkonstruktør i denne tiårs periode en central person i videreudviklingen af Exakta systemet til den fuldkomnethed, som systemet opnåede i årene omkring 1960. Perioden med Hummel som chefkonstruktør for Ihagee var på mange måder en god tid for virksomheden og medarbejderne. Den ydre turbulens påvirkede kun det daglige arbejde i mindre omfang. Genopbygningen efter krigen var i det store og hele afsluttet. Virksomheden havde en stigende produktion og kunne, hvad angik produktionsvolumen, sagtens måle sig med VEB Pentacon. Arbejdsforholdene betragtedes som gode. Man havde succes.

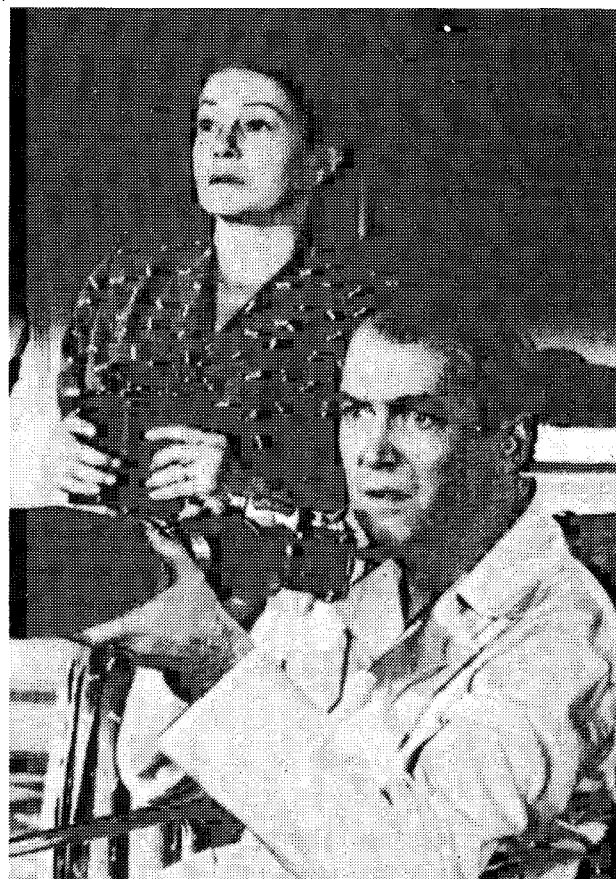
I stærk kontrast til situationen før krigen satsede Ihagee efter krigen udelukkende på Exakta og på at udvikle Exakta-systemet til et virkeligt omfattende kamerasystem. Dette lykkedes til fulde. Exakta opnåede fra begyndelsen af 50'erne en status, der på mange områder gjorde det ligestillet med Contax og Leica. Prismæssigt var der ikke den store forskel, og hvad angår mange områder inden for teknisk og videnskabelig fotografi, var Exakta det foretrukne kamera. Og hvem husker ikke James Stewart i Hitchcock filmen "Rear Window" fra 1954. Her var pressefotografen udstyret med et Exakta kamera - ganske vist med en sort plade øverst på fronten for at skjule navnet. Formen på den sorte plade fremhævede imidlertid blot, hvilket kamera, der var tale om.

Ihagee West

Havde Johan Steenbergen og andre, i kredsen omkring ham i de første efterkrigsår troet, at det ville være muligt at genopnå kontrol med fabrikken i

Lothar Quaas og Richard Hummel afprøver en Exakta's lukker. 1953.

James Stewart i filmen "Skjulte øjne", 1954.

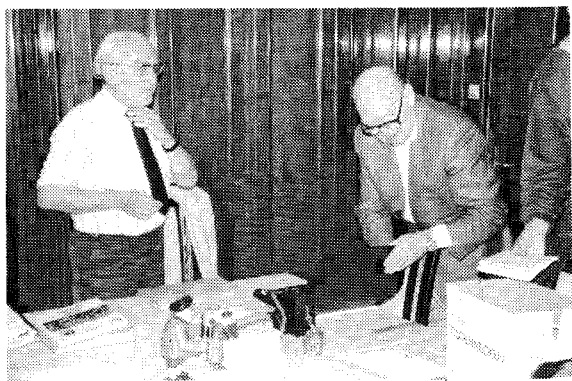
Lothar Quaas monterer Exakta 6x6. 1954.

Dresden, blev det i løbet af 50'erne mere og mere tydeligt, at dette ville være en særdeles vanskelig - måske umulig - sag. I de første år efter krigen var Tysklands fremtidige status uklar. Med grundlæggelsen af de to tyske stater i 1949, men måske især med Forbundsrepublikkens optagelse i NATO og dens centrale placering ved dannelsen af EF, blev der trukket en teknologisk og økonomisk grænse mellem de to tyske stater, som reelt umuliggjorde en konstruktion, hvor vestlige kapitalinteresser havde indflydelse på en virksomhed i Østtyskland. En aftale ad politisk vej var ikke mulig. Det skal huskes, at Johan Steenbergen med 69% af aktierne var kontrollerende aktionær i Ihagee Kamerawerk AG, og at han var hollandsk statsborger. Mange henvendelser fra Steenbergen til DDR-myndighederne om at tilbagegive ham kontrollen med sin hollandske ejendom blev besvaret med, at hvis blot den hollandske stat ville henvendte sig til den øst-tyske stat, kunne der formentlig relativt let findes en løsning på dette problem - vel vidende, at da Holland ikke anerkendte DDR som stat, var dette reelt tom snak. Samtidig viste DDR sig i stigende grad levedygtig som selvstændig stat, hvilket bl.a. gav sig udslag i, at man i 1961 kunne opføre Berlinmuren.

Den stigende frustration over, at det ad forhandlingens vej endnu ikke, 15 år efter krigens afslutning, var lykkedes at generhverve kontrollen over fabrikken i Dresden, fik Ihagee's aktionærer til på en generalforsamling den 30. november 1969 at flytte virksomhedens sæde fra Dresden til Frankfurt am Main. Med Steenbergens stemme og med tilslut-

ning af en repræsentant for retten i Frankfurt, der repræsenterede de øvrige nu afdøde medejere af Ihagee Kamerawerk AG, blev der truffet en enstemmig beslutning om at flytte selskabets sæde fra Dresden til Vesttyskland. Flytningen fik retsvirkning fra 14. januar 1960. Da DDR-myndighederne ikke anerkendte flytningen, eksisterede der således fra denne dato to selskaber med navnet Ihagee Kamerawerk AG - et i Dresden og et i Frankfurt am Main.

Det var den almindelige opfattelse, at oprettelsen af "Ihagee West" var et led i en strategi, hvor man ved at lægge et yderligere pres på DDR-myndighederne gjorde et forstærket forsøg på at opnå en eller anden form for aftale, der på den ene side bevarede fabrikken og produktionen af Exakta og Exa kameraerne i Dresden, men på den anden side sikrede, at i hvert fald en del af virksomhedens overskud tilfaldt de oprindelige ejere. Man gik måske efter en aftale, der indebar, at sædet i Frankfurt blev anerkendt som det formelle hovedsæde, men hvor produktionen blev varetaget af datterselskaber, hvoraf ét - måske det eneste - var virksomheden i Dresden. Samtidig var man tilsyneladende fra Ihagee West villig til at anerkende, at datterselskabet i Dresden fortsat blev kontrolleret af myndighederne i DDR. Måske havde man erkendt, at kontrollen over fabrikken i Dresden var definitivt tabt, og at det nu gjaldt om at forsøge at få en aftale, der sikrede den maksimale erstatning til de tidligere ejere, om ikke Johan Steenbergen selv, så dog hans arvinger!

R. Hummel og den britiske importør Kenneth Corfield.

Beslutningen om at flytte Ihagee's sæde til Frankfurt havde to virkninger. For det første tog Ihagee West straks retslige skridt til at få overdraget alle rettigheder til varemærker, navne og patenter fra Ihagee i Dresden. For det andet startedes der forhandlinger mellem Ihagee West og DDR-myndighederne om at finde en løsning på virksomhedens ejerforhold samt eventuelt (og det var måske den egentlige hensigt med dannelsen af Ihagee West) at skabe en eller anden form for samarbejde mellem virksomhederne i øst og vest. I løbet af et par år blev det klart, at der ikke kunne findes en løsning. Ganske vist anerkendte DDR-myndighederne stadig formelt, at Ihagee var et udenlandsk ejet aktieselskab, men reelt var virksomheden fuldstændig kontrolleret af de af DDR-myndighederne indsatte formyndere. Mens man nok accepterede, at Ihagee West havde rettigheden til varemærket, ville man ikke afgive rettighederne til at benytte navnene Exakta, Exa mv. Patenterne har antagelig ikke betydet ret meget, da alle tyske patenter var gjort frit tilgængelige efter 2. verdenskrig. Et par år efter dannelsen af Ihagee West må det have stået klart, at man ikke kom nogen vegne ad forhandlingens vej. Som den sidste udvej har man formentlig kun set den mulighed, at der startedes en egentlig egenproduktion af Exakta kameraer i Vesttyskland, samtidig med at retssagen om erhvervelse af rettighederne intensiveredes.

Ihagee Exakta Photo AG

I 1962 dannedes i München selskabet "Ihagee Exakta Photo AG". Dette selskab var et datterselskab af "Ihagee Kamerawerk AG" Frankfurt, og etableret med det formål at udvikle og producere Exakta kameraer i Vesttyskland. Der præsenteredes da også en prototype på et nyt Exakta kamera

allerede på fotokina i 1963. Prototypen er afbildet i tidsskriftet Foto-Technik und Wirtschaft, 1993, nr. 4. Kamerahuset minder meget om et Exakta Varex IIa, men havde bl.a. en ny bajonettfatning med større åbning, hurtigfremtræk med arm i bunden samt lukketider fra 1 til 1/1000 s. Det oplystes, at der til dette kamera var udviklet en ny objektivserie af firmaet Steinheil i München. På prototypen var vist et Steinheil 100 mm "Tele-Exaktar". Meget tyder på, at denne prototype var udviklet i nært samarbejde med Steinheil. Prototypen kom imidlertid aldrig i produktion og blev i øvrigt ikke omtalt siden. Om præsentationen af denne prototype var ment som starten på en reel produktion eller blot endnu et forsøg fra Ihagee West på at få bragt en aftale med de østtyske myndigheder i stand, står så alligevel hen som et af de mange åbne spørgsmål. Efter denne episode var der stille omkring Ihagee West i nogle år.

I maj 1966 kom det imidlertid til en fusion mellem "Ihagee Kamerawerk AG" (Frankfurt) og "Ihagee Exakta Photo AG" (München). Det fusionerede selskab "Ihagee Kamerawerk AG" fik sæde i Vestberlin og lancerede allerede samme år et nyt kamera "Exakta real". Dette kamera havde, i modsætning til prototypen fra 1963, ikke noget tilfælles med Exakta modellerne fra Dresden. Exakta real var et konventionelt SLR kamera med udskiftelig søger og lukketider fra 2 til 1/1000, dog med "twin-udløsning" således at såvel nye objekti-

ver med en større bajonettfatning og indvendig blændeudløser kunne bruges side om side med de gamle Exakta Varex objektiver med udvendig udløser. Der leveredes to objektivserier til Exakta real, en serie fra Schneider Kreuznach og en serie fra Schacht. Noget tyder på, at Schacht nu havde en del af ansvaret for udviklingen af Exakta real.

Sehr geehrte Herren!

Im Heft 11 / 1966, Seite 560 führen Sie als Fußbemerkung an:

'Die Namensgleichheit für die beiden Firmen und Kameras besteht nur noch für eine Übergangszeit. Vermutlich wird die Berliner Firma die Bezeichnungen "Ihagee" und "Exakta" weiterführen.'

Ich finde es eigenartig, daß Sie sich hier zum Richter aufspielen. Warum überlassen Sie die Feststellung, wem der Name in Zukunft gehören wird, nicht dem Gericht? Sie wissen selbst (und haben schon darüber berichtet), daß von dem IHAGEE-Kamerawerk AG. - in Verwaltung - Dresden ein Prozeß gegen die Firma des gleichen Namens, die seinerzeit den Sitz in Frankfurt am Main hatte, läuft. Dieser Prozeß ist noch nicht abgeschlossen und Ihr Hinweis in Heft 11 / 1966 wird von mir, als dem Vertreter des IHAGEE-Kamerawerks AG. - i. V. - Dresden nur als Geschäftsschädigung aufgefaßt werden.

Ich darf Sie bitten, in einem Ihrer nächsten Hefte einen entsprechenden Hinweis zu bringen.

Hochachtungsvoll!

Herbert Köhler
- Fotoverteilungen -

Kopi af brev vedr. "Im Westen was Neues".

Exakta real blev ikke nogen succes - tværtimod. Så vidt det er oplyst, blev der kun fremstillet 1500 eksemplarer af dette kamera. I dag et sjældent og efterspurgt samlerobjekt.

Med lanceringen af Exakta real pustedes der yderligere liv i navnestriden mellem Ihagee Dresden og Ihagee West. I det tyske "Foto-Magazin" lanceredes Exakta real i en notits under overskriften "Im Westen was Neues". I denne notits antydedes det tilsyneladende ret harmløst, at medens Exakta kameraerne ganske vist hidtil var kommet fra Ihagee i Dresden, så ville kameraer med dette navn nok i fremtiden komme fra Ihagee Kamerawerk AG, Berlin! Allerede i det følgende nummer af Foto-Magazin var der gengivet en henvendelse fra Ihagee Dresden, hvor det i delvis lyriske, men dog utvetydige vendinger blev slået fast, at Dresden, den traditionsrige fotoby ved Elben, nu som før, var hjemsted for det rigtige Exakta-system, som gennem 30 år fra den spæde start i 1936 her var udviklet til sin nuværende store betydning. Fabrikken i Dresden fremstillede fortsat Exakta og Exa kameraer i uindskrænket omfang og leverede disse produkter gennem det kendte og veletablerede forhandlernet.

I et andet tysk fototidsskrift "Photo-Technik und -Wirtschaft" var man knap så diplomatisk som i Foto-Magazin. Her stod, efter en omtale af, at såvel Ihagee Dresden som Ihagee Berlin havde lanceret nye kameratyper på photokina 1966, at navneligheden mellem de to fabrikker og kameraerne kun ville bestå i en overgangstid. Formodentlig ville firmaet i Berlin videreføre betegnelserne Ihagee og Exakta! Denne udtalelse fik en af de vesttyske repræsentanter for Ihagee Dresden, den tidligere omtalte Herbert Köhler, op af stolen. I et brev til Photo-Technik und -Wirtschaft blev det gjort klart, at så længe det ikke var kommet til retslig afklaring af striden mellem de to Ihagee virksomheder, kunne de nævnte udtalelser kun opfattes som næringsskadende. Hvem, der bøjede arm på hvem, er ikke ganske klart, men at konflikten var forsynet med en kort lunte er tydelig. Det blev samtidig bevist, at Ihagee Dresden enten havde eller var i stand til at skaffe sig sympatisører i Vesttyskland.

Som følge af denne polemik lancerede Ihagee Dresden en annonce for Exakta Varex, hvori der blev vist et fotografi af selve Ihagee fabrikken på Blasewitzer Strasse 41-43 i Dresden. Hermed skul-

Monteringsafdelingen i januar 1968.

Den endelige montering af Exakta-apparaterne sker i de nye lokaler i Blasewitzer Strasse i midten af 1968.

le det så utvetydigt være slået fast, at Exakta kameraer faktisk blev fremstillet på en fabrik i Dresden! Som et kuriosum kan det nævnes, at det benyttede fotografi af fabrikken må have været i hænderne på en særdeles dygtig retoucher - således er alle spor af gadelygter, telefonledninger, elledninger og sporvognsledninger fuldstændigt fjernet. Herved fremstår på en måde et billede af tidløs karakter.

Efter den mislykkede lancering af Exakta real og den efterfølgende turbolens var der igen stille omkring navnestriden i et par år. 30. januar 1969 fast-

slog den tyske forbundsdomstol imidlertid, at alle varemærke-, navne- og patentrettigheder skulle tilfalde Ihagee Kamerawerk AG, Berlin. Denne kendelse fik omgående virkning for det vesttyske marked, men også på andre vestlige markeder måtte Ihagee Dresden gradvis opgive at benytte de gamle navne. Hermed var Ihagee West tilsyneladende gået af med sejren, men nogen kontrol med fabrikken og produktionsapparatet i Dresden havde man ikke opnået. Kendelsen fra forbundsdomstolen var på en måde en pyrrhussejr for Ihagee West. For det første var varemærke- og navnerettighederne efterhånden af tvivlsom værdi. Dette sammen

med at der formentlig havde været et stort tab på lanceringen af Exakta real gjorde, at Ihagee West på et tidspunkt, hvor den vesttyske kameraindustri generelt var i dyb krise, ikke havde nogen reel chance for at udvikle og lancere et avanceret vesttysk produceret spejlreflekskamera, der virkelig kunne konkurrere på verdensmarkedet. For det andet kan der ikke herske tvivl om, at den usikkerhed, der var knyttet til Ihagee i Dresden som følge af de opslidende stridigheder og retssager med Ihagee West, var en medvirkende årsag til den faktiske likvidering af Ihagee Dresden i 1970.

DDR-myndighederne ønskede en koncentration af den østtyske kameraproduktion i VEB Pentacon. Ihagee Dresden havde nok tidligere været et produktions- og valutamæssigt aktiv for DDR, men var nu i stigende grad et forstyrrende element i den virksomhedsstruktur, man ønskede at udvikle. Efterhånden var det jo også tydeligt, at navnet Exakta ikke mere havde det samme skær af avanceret teknik som tidligere, og efter at have mistet navnerettighederne for hovedparten af det vestlige marked var det i virkeligheden nok blevet uinteressant at opretholde virksomheden med en produktion af kameraer, der kun kunne bære navnet Exakta på det østeuropæiske marked. På de vigtigste vestlige markeder forsøgte man at lede tanken hen på den originale vare ved at markedsføre produkterne under mere kuriøse navne som for eksempel Elbaflex - et spejlreflekskamera fra Elben! Det produktionsapparat, som Ihagee Dresden rådede over ville endvidere udgøre en kærkommen kapacitetsudvidelse for VEB Pentacon på et tidspunkt, hvor denne fabrik var inde i en kraftig ekspansion. Netop omkring 1970 lancerede man den nye Praktica L serie, der betød en overgang fra traditionel serieproduktion til egentlig masseproduktion.

Som nævnt var Exakta real en gedigen fiasko, og Ihagee West havde da heller ikke siden kræfter til at lancere et nyt vesttysk udviklet kamera. I stedet vendte man sig mod Japan og lancerede i 1970 Exakta Twin TL. Dette kamera blev fremstillet af Cosina og var en modificeret version af et standard Cosina kamera. Kameraet kom i to versioner - en version med samme bajonetfatning som Exakta real og en version med 42 mm standardgevind. Begge kameraer var udmærkede produkter, men med disse modeller havde Ihagee West definitivt

flyttet sig til det almindelige og i øvrigt stærkt voksende amatørmarked for SLR kameraer. Exakta Twin TL havde, ud over navnet, ikke noget tilfæles med Kine-Exakta og Exakta Varex.

Efter indlemmelsen af Ihagee Dresden i VEB Pentacon skete der en reorganisering af importørsiden i Vesttyskland, således at de tidligere vesttyske importører af Ihagee og Pentacon produkter blev sluttet sammen i firmaet Beroflex AG. Drivkræfterne i denne sammenslutning var den tidligere omtalte Exakta importør Herbert Köhler og Praktica importøren Heinrich Manderman. Hvor lidt navnestriden reelt betød på dette tidspunkt (og hvor svag Ihagee West var blevet), ses bl.a. ved at Beroflex AG allerede i 1972 fik forhandlet sig frem til en aftale om, at de østtyske Exakta produkter, der stadig fremstilledes, igen måtte markedsføres under navnet Exakta i Vesttyskland. Hvor speget hele situationen var understregedes vel også af, at ganske vist var Beroflex AG et vesttysk registreret aktieselskab, men med det østtyske udenrigshandelsselskab som hovedaktionær!

Om Ihagee West er tilbage kun at nævne, at man senere i 70'erne lancerede forskellige kameraer, der alle var fremstillet af Petri i Japan. Virksomheden gik konkurs i 1976 og ophørte herefter med at eksistere. Rettighederne til navnet Exakta var efterfølgende i en periode på japanske hænder, men blev senere "tilbagekøbt" af Heinrich Manderman (direktør for det Østtysk kontrollerede Beroflex), der siden har benyttet navnet på både flere forskellige japansk producerede småbilledkameraer samt på Exakta 66, en Vesttysk produceret version af Pentacon SIX. Både Exakta 66 og de japansk producerede kameraer markedsføres den dag i dag af et Manderman ejet firma i Berlin. Dette firma hedder faktisk - ja, rigtig gættet: "Exakta Foto GmbH & Co. KG".

Den langsomme lukning af Ihagee Kamerawerk Dresden

Som tidligere nævnt blev Ihagee Dresden som delvis udenlandsk ejendom i 1951 sat under forvaltning af den østtyske stat. Benævnelsen var "Ihagee Kamerawerk AG in Verwaltung". Normalt over ejerne af et aktieselskab, aktionærerne, indflydelse på deres virksomhed gennem en af generalforsamlingen valgt bestyrelse. Denne bestyrelse udpeger

direktør og den øvrige direktion som ansvarlig for den daglige drift. Ved at sætte Ihagee under forvaltning afskar man aktionærerne fra at øve indflydelse på valget af virksomhedens direktion. Dette valg var lagt i hænderne på en statslig myndighed (formynder). Selvom Ihagee Dresden i princippet stadig var et privat aktieselskab, hvor det økonomiske overskud tilfaldt aktionærerne, var samme aktionærer fuldstændig afskåret fra at øve indflydelse på virksomhedens dispositioner og drift. Da Ihagee endvidere var underlagt den statslige planlægning med alt hvad dette indebar af statslige materiale- og produktionskvoter, statsligt fastsatte priser på både materialeleverancer og færdigvarer, var virksomhedens økonomiske resultat særdeles kraftig styret. Virksomhedens mulighed for alligevel at udøve en vis dispositionsfrihed har specielt været knyttet til evnen til at indtjene vestlig valuta, hvilket i mange tilfælde især gjorde det nemmere at få tilført de nødvendige materialer.

Denne situationen var grundlæggende uholdbar for alle involverede parter. De oprindelige aktionærer kunne ikke acceptere permanent at være frataget enhver indflydelse på driften af deres virksomhed. Aktionærernes forsøg på at rette op på denne tilstand er beskrevet i det forrige afsnit. Samtidig blev det i stigende grad klart, at Ihagee Kamera-werk, som aktieselskab, var et fremmedelement i en økonomi, hvor industrivirksomheder siden begyndelsen af 50'erne i hastigt tempo var blevet organiseret som statsligt ejede virksomheder underlagt en stram statslig styring, både hvad angik produktudvikling, produktion og eksport. Ønsket fra såvel den statslige plankommission i Berlin som de skiftende forvaltningsmyndigheder for Ihagee, først OPTIK VVB og sidenhen VEB Pentacon, har givetvis været en integration af Ihagee i den almindelige statslige virksomhedsstruktur. Ikke blot ønskede de statslige myndigheder kontrol med Ihagee, men selve virksomhedens selvstændighed har uden tvivl været truet fra første færd.

Den første egentlige indskrænkning af virksomhedens selvstændighed fandt sted allerede i 1958. Fra da af skulle al DDR's udenrigshandel med fotografiske produkter finde sted gennem det statslige udenrigshandelsselskab "Deutsche Export- und Import-Gesellschaft" (DEXI) i Berlin. Dette betød, at alle udenlandske repræsentanter for Ihagee i

praksis blev repræsentanter for DEXI. Dermed blev den direkte forbindelse mellem Ihagee og de udenlandske repræsentanter afbrudt. Dette oplevedes især negativt af Ihagee's ledende medarbejdere, der dels følte dette som en væsentlig indskrænkelse af virksomhedens selvstændighed, dels følte et stort savn ved ikke længere at have direkte kontakt til virksomhedens repræsentanter i det vestlige udland. Også de vestlige repræsentanter opfattede situationerne "før og efter DEXI" som meget forskellige.

Den næste væsentlige indskrænkning af Ihagee's selvstændighed kom i 1964. Allerede i 1959 var der, i form af VEB Kamera- und Kinowerke Dresden, sket en sammenslutning af alle de store virksomheder blandt den statsligt ejede fotoindustri i Dresden. Denne virksomhed skiftede i 1964 navn til VEB Pentacon Dresden. Der var imidlertid ikke blot tale om et navneskifte. VEB Pentacon fik nu pålagt det overordnede ansvar for den teknologiske udvikling af den samlede produktion af fotografisk udstyr i DDR. Allerede fra september 1964 blev Ihagee's udviklingsafdeling underlagt VEB Pentacon. Selvom denne afdeling i første omgang forblev i lokalerne i Blasewitzer Strasse, havde ændringen ikke blot en psykologisk betydning, men betød reelt en væsentlig indskrænkning af Ihagee's muligheder for at overleve som selvstændig virksomhed på lidt længere sigt.

Medarbejderne i udviklingsafdelingen forblev uden tvivl loyale over for Ihagee og netop i disse år arbejdede afdelingen ihærdigt på at udvikle helt nye og langt mere tidssvarende kameramodeller til erstatning for de eksisterende Exakta og Exa modeller. Det kom da også til fremstillingen af fire prototyper, heraf bl.a. en med udskiftelig søger og TTL lysmåling. Som følge af en beslutning på højesteste sted i VEB Pentacon blev videreudviklingen af disse prototyper imidlertid standset i 1965. Denne beslutning sendte selvfølgelig ikke blot chokbølger gennem udviklingsafdelingen, men gennem hele Ihagee. At det ikke blot var slut med en selvstændig produktudvikling, men at hele virksomhedens eksistens nærmede sig sin afslutning, fik man endnu et bevis for, da udviklingsafdelingen i 1967 også rent fysisk blev overflyttet til Pentacons centrale forsknings- og udviklingsafdeling.

Richard Hummel og Nüchterleins søn 1984.

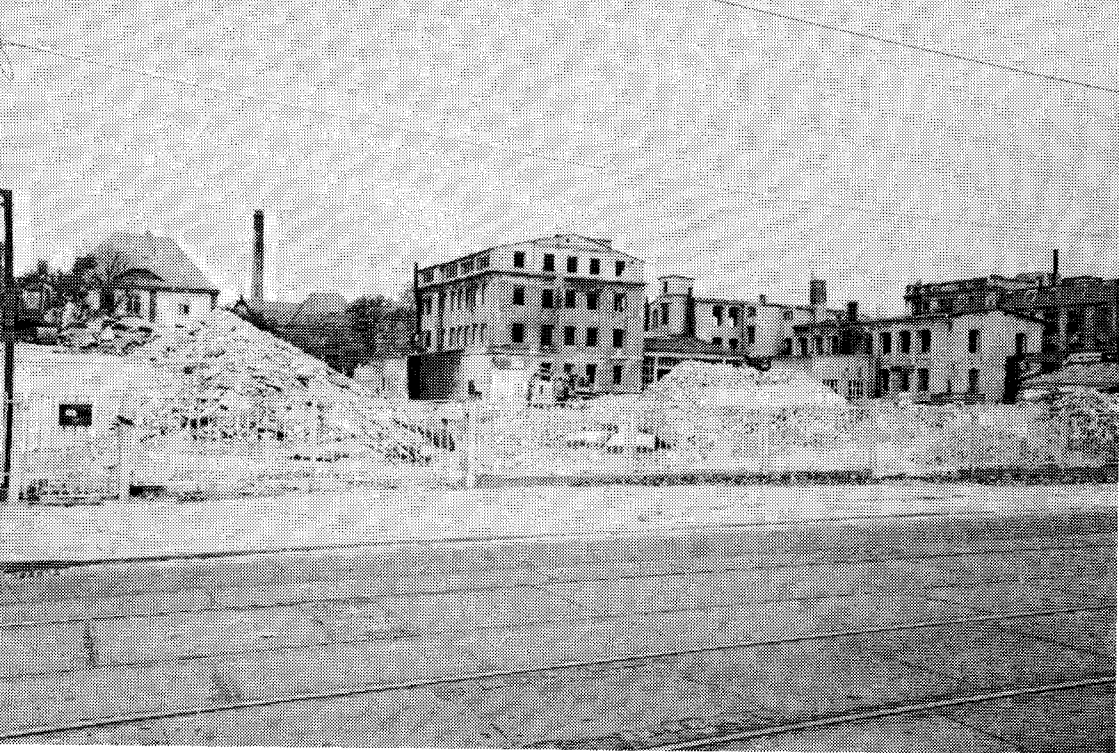
Flere indskrænkninger

Den næste indskrænkning af Ihagee's selvstændighed skete i 1968. Fra 1. januar 1968 omdannedes virksomheden VEB Pentacon til et kombinat med benævnelsen "Kombinat VEB Pentacon". Dette var en langt større ændring end blot navneændringen synes at signalere. Med dannelsen af Kombinat VEB Pentacon samledes ikke blot alle virksomheder inden for DDR's fotoindustri under én central hat, men den centrale ledelse for industri-kombinatet fik det samlede overordnede ansvar for forskning og udvikling, produktion, markedsføring, salg og kundeservice hvad angik fotografiske produkter i DDR. Selvom Ihagee stadig juridisk set var en selvstændig virksomhed, blev Ihagee med kombinatsdannelsen reelt fuldstændig underlagt dette. Den umiddelbare virkning var at Ihagee's afdelinger for salg, markedsføring og kundeservice (inden for DDR) blev overført til "Zentralvertrieb Photo-Kino im Kombinat VEB Pentacon". Dermed forsvandt også disse funktioner fra Ihagee, der dermed reelt var reduceret til en ren produktionsvirksomhed, formelt stadig selvstændig, men i praksis fuldstændig underlagt Kombinat VEB Pentacon.

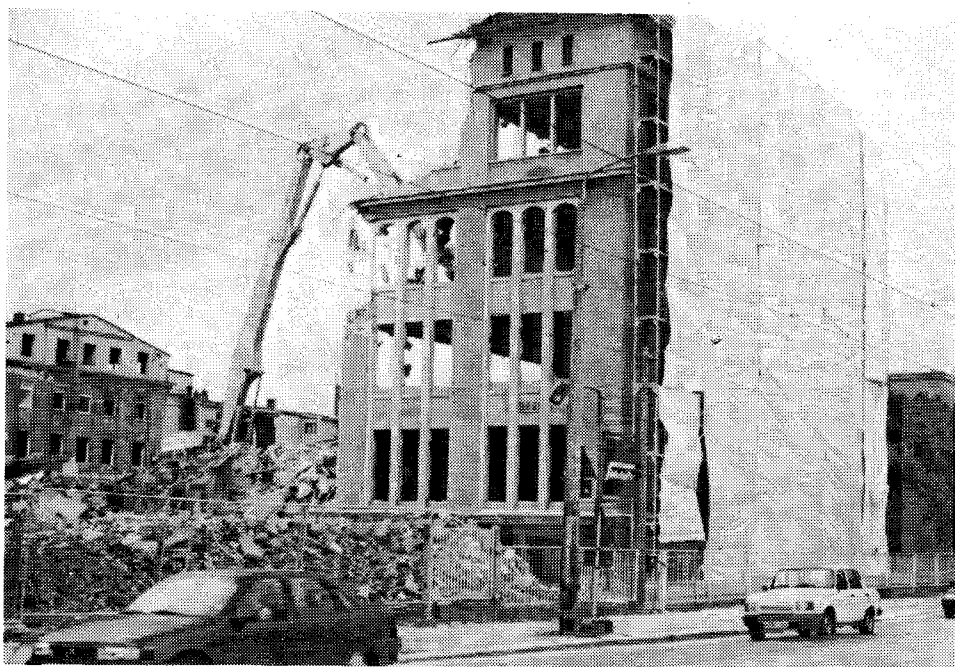
Slutspil

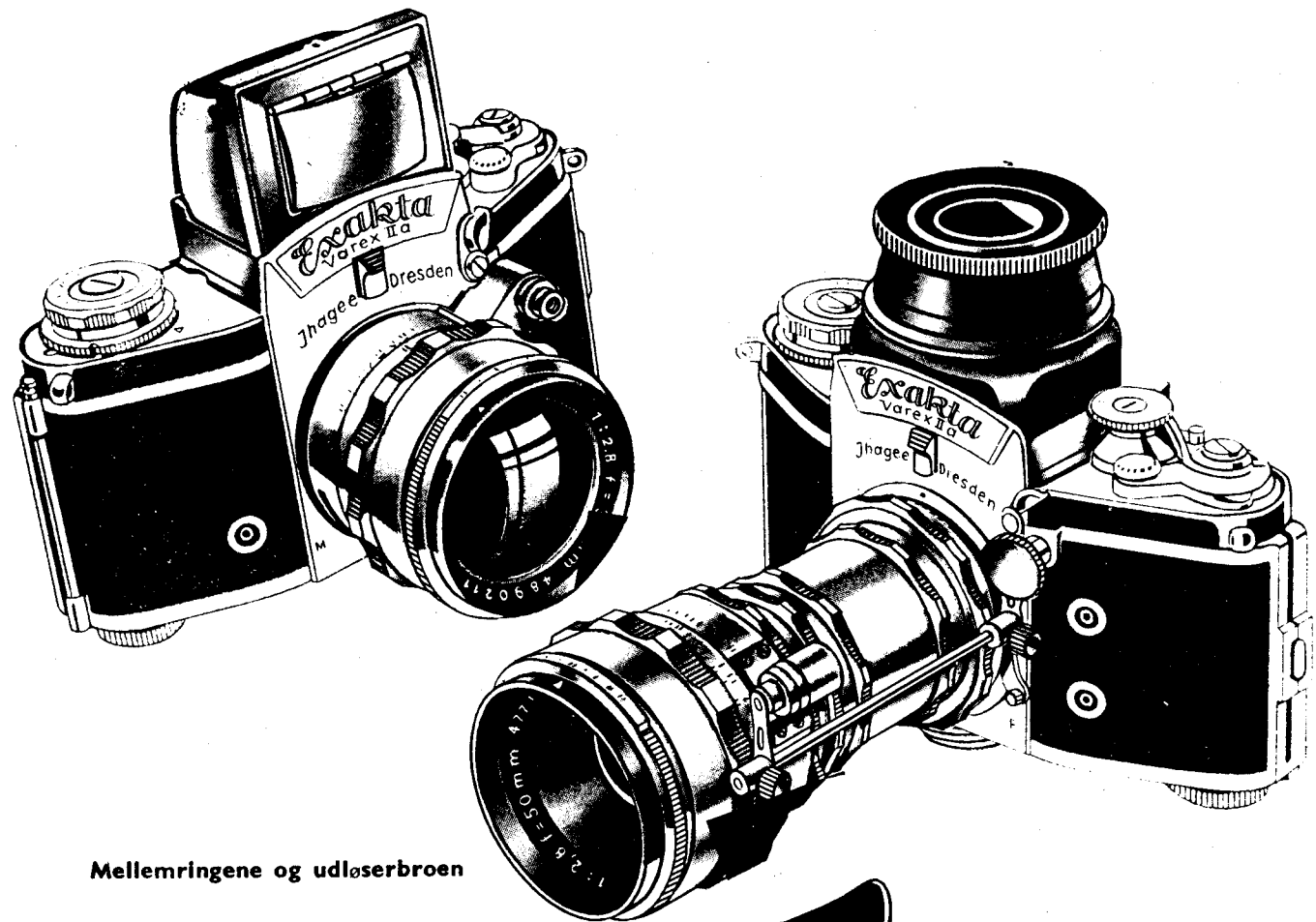
Den sidste fase af Ihagee's historie var virksomhedens faktiske nedlæggelse og integration i Kombinat VEB Pentacon. Af formelle grunde kunne man

ikke blot fusionere Ihagee med Pentacon-kombinatet, men man konstruerede en forpagtningsaftale, hvorefter Ihagee overdrog Pentacon retten til at benytte Ihagee's bygninger og produktionsudstyr. Samtidig "købte" Pentacon Ihagee's samlede varelager. Året efter ophørte Ihagee som forretningsforetagende. Fabriksanlægget i Blasewitzer Strasse blev herefter benævnt "Objekt 18", hvilket i DDR terminologi betød produktionsafdeling nr. 18 (i Kombinat VEB Pentacon). Selvom "Ihagee Kamerawerk AG in Verwaltung" stadig eksisterede juridisk set, bestod virksomhedens eneste synlige aktiv nu af et navneskilt ved indgangen til bygningen. Bygningen stod mange år endnu, men efter genforeningen og den økonomiske genopbygning i det tidligere DDR, måtte også Ihagee fabrikken i Blasewitzer Strasse vige pladsen for mere tidsvarende byggeri. Fabriksbygningen blev revet ned i løbet af efteråret 1995. De viste fotografier er nogle af de sidste, der er taget af den da tomme fabriksbygning. Et af billederne, fra slutningen af oktober 1995, viser grunden kort tid efter at nedrivningen er afsluttet.

Fabriken i Blasewitzer Strasse rives ned.

Mellemringene og udløserbroen

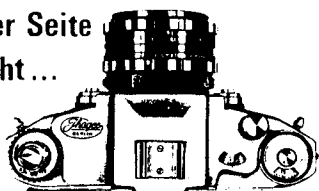

Stereo-indsatsen »Stereoflex«

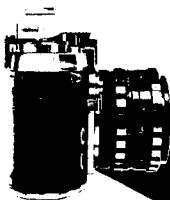
Völlig egal von welcher Seite
man diese Kamera sieht ...

EXAKTA
real

es ist die modernste EXAKTA,
die es je gab!

Neues, kontinuierliches Zeiteinstellsystem von 8-T-2 bis 1/1000 sec mit Clickstop-Drehknopf • Automatisch kuppelnde Rückspul-Arrangierung • Schnellautzug

Auswechselbares Suchersystem • Auslöse-Sperrhebel • Blitzkontakte für „F“ und „X“ • neuartige Rückwandverriegelung

Spiegelreflex-Kamera 24x36 mm mit allen Vorzügen einer überlegenen Konstruktion • Wechsel-Objektive, Albert Schacht und Jos. Schneider & Co. • Großspiegel für Mattscheiben-Vollausleuchtung • Vergrößerer Objektiv-Anschluß erzielt volle, vignettierungsfreie Formatausnutzung • Twin-Auslösung • Selbstauslöser mit Funktionsstopp

1965

GEE KAMERAWERK AG · 1 BERLIN 65 Koloniestr. 133-135 · Telefon 45517 55

ELBAFLEX VX 1000

EXAKT in der technischen Leistung

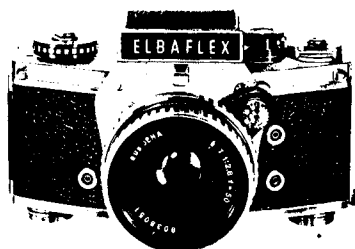
EXAKTES Schnellwechsel-Bajonett für Objektive mit Brennweiten von 20 mm bis 1000 mm

EXAKTE helle Bildwiedergabe und

EXAKTE Scharfeinstellung in allen Suchersystemen

EXAKTE Arbeitsweise in allen Einsatzgebieten der Fotografie

Das sind Vorteile, die für diese wertvolle, weltbekannte Kamera sprechen

1969

EXAKTA

Varex

Hvad angår arvingerne til de oprindelige ejere af Ihagee, kan det nævnes at disse nu, efter den tyske genforening og den delvise tilbagegivelse af nationaliseret ejendom, har modtaget en vis erstatning for tabet af virksomheden. Hvor meget vides ikke. Omfanget af erstatningen har sikkert også været speget at udrede for de nye magthavere. Som nævnt skete der aldrig en egentlig nationalisering af Ihagee Kamerawerk AG i Dresden, kun en de facto nedlæggelse af virksomheden. "Ihagee Kamerawerk AG in Verwaltung" eksisterede derfor juridisk som et tomt selskab helt frem til nogle år efter den tyske genforening, før selskabet definitivt blev opløst.

Selvom Ihagee Kamerawerk AG således reelt op-hørte med at eksistere i 1971, blev der alligevel i Dresden i mange år derefter fremstillet kameraer med navnene Exakta og Exa, men mere herom i en senere artikel.

Litteratur:

Clément Aguila og Michel Rouah: *Exakta Cameras 1933-1978*, Hove Foto Books, Hove, 1987.

Flemming Berendt: *Exakta "50 År"*, Objektiv, nr. 36, side 38-39. 1984.

Richard Hummel: *Spiegelreflexkameras aus Dresden*, Edition Reintzsch, Leipzig, 1995.

Richard Hummel: *Die Kine-Exakta - das Lebenswerk von Karl Nüchterlein*, Fotografie, vol. 43, side 314 - 316. 1989.

Per Ask Nielsen: *Exakta Varex*, Objektiv, nr. 39, side 38-43. 1984.

Mike Rees: *The Kine Exakta: A Sixtieth Anniversary*, Photographica World, nr. 77, 1996.

Klaus Wichmann: *Exa*, Lindemanns Verlag, Stuttgart, 1993.

Klaus Wichmann: *Exakta, von der Kine-Exakta bis zur Elbaflex*, 3. udgave, Lindemanns Verlag, Stuttgart, 1995.

Werner Wurst: *Exakta Kleinbild-Fotografie*, Knapp Verlag, Halle (Saale), senere FotokinoVerlag, Leipzig, 1. til 13. udgave, 1954-1973.

Exakta Times. Engelsk klubtidsskrift. Tidsskriftet udgives af Exakta Circle, 30 Kenilworth Gardens, Westcliff-on-Sea, Essex SSO OBH, England. Medlemsskab kan varmt anbefales.